

EGYHÁZI FAFARAGÁSUNK.

A kereszténykori művészetben a fafaragás csak a csúcsíves építészet korában, ennek is hanyatló időszakában jutott jelentősebb szerephez. Amikor a középkori városok lángoló-hitű lakossága belefáradt az óriási dómok építésébe, amelyeket az egymás hátán ég felé törő kőből faragott tornyocskák egész erdeje és a szobrok valóságos légiója díszített, a befejezetlenül maradt építészeti csodák mellől csapatostul széledtek el a kőfaragómesterek, kerestek új teret és új anyagot vésőjüknek. Ezt a fafaragásban csakhamar meg is találták. A középkor derekán a templomoknak szinte minden díszét kőből faragták és ezek külsején halmozták össze. A gótikus építészet végső korszakában a szobrászat leg-jelentősebb feladata az oltár díszítése. Faanyagának megfelelően, az oltár maga is új alakot nyer: A szárnyas almárium formáját ölti magára, amelyet erőteljesen hangsúlyozott polcra állítanak s égfelé tornyosuló fialákból és lombékitményekből összerótt orommal tetőznek be. A szárnyas oltárok művészi díszítésén, mintegy száz éven át, egymással versenyezve dolgoztak a szobrászok és a festők. Amíg az egyház nem tett kifogást az ellen, hogy az oltári szentséget külön fülkében, a szentély falába foglalt pastoforiumokban, vagy toronyalaku szentségházakban őrizték, elképzelni sem lehetett alkalmasabb oltárformát, mint aminő a szárnyas oltár volt. Mozgatható szárnyaival kitűnően alkalmazkodott az egyház szertartásaihoz, de főleg ünnepeihez, aszerint, amint a gyász vagy diadalmas öröm napjainak megfelelően, hol bezárták, hol egész pompáját föltárva kinyitották. A szárnyas oltár formáját a reneszánsz is megtartotta s csak a pompázó barokk vetette el, amelynek az oszlopos portálé-alakú oltárt köszönhetjük, az oltár asztala fölött álló, díszes tabernaculummal. A fából faragott barokk-oltároknak Magyarországon szintén sok remek példájával dicsekedhetünk. Ezek közül azonban nem egyet, mint „nem stilszerűt“ gótikus templomainkból kidobtak. De ha ezt a képrombolást egy a középkori romantikáért rajongó kor elfogultsága menthetővé is teszi, örök kárunk maradt, hogy mult századbéli építészeink, akiknek a gótika szinte vérükbe ment át s akik a templomok felszerelését szinte a kópantóig ennek stílusában tervezték, az oltárok tervezésénél elhanyagolták ezeknek még ma is életre való középkori mintáját, a szárnyas oltárt. Még országos hozzájárulással helyreállított csúcsíveskorai templomaink is tele vannak olyan új oltárokkal, amelyek gótikus cikornyáktól roskadozó faragott architektúrája minden, csak nem stilszerű. Az igazi művészi felfogás ugyanis sohasem kereste a stílust abban, hogy mindent ugyanazon kaptafának a mintájára alakítson, de az anyag és forma harmóniájában, amellyel a művészi alkotás tartalmának és céljának is összhangzatosan egybe kell olvadnia. Modern gótikus oltárainkon az anyag és forma örökös hadilábon áll egymással. Fából faragott ékitményeik fárasztó egyhangúsággal merőben kőben kigondolt motívumokat utánoznak. De a kőarchitektúrát másoló keret s a szobrok között, amelyek ebben szorongnak, sincsen meg a kellő harmónia. A szobrok hatása, hol szinte elvész a kőben kigondolt formák nehézkes tömegében, hol ismét nyugtalanító ott, ahol az oltárkészítő költségkimélés okáért egyszerű képkeretet farag a színezett faszobroknak. Zavartalan dekoratív hatásról így szó sem lehet. Művészi hatást ma működő oltárfaragóink munkáiban csak túlságos optimizmussal kereshetnénk. Azzal, hogy a neogotika építészeti szállították a csúcsíves szárnyasoltárok formájával s a festményeket innen kirekesztve, kizárólag szobrokat magukban foglaló architektúrákat tervezték, oltárainkról a festményekkel együtt a művészetet is jó időre száműzték. Ha kisebbigényű templomaink hajdan sem rendelkezhetek nagyobb kaliberű művészekkel, a festett oltárkép, bármily csekély igényvel lép föl, mindenkor több művészi készséget kívánt, mint a fából faragott szobor. Akkora művészi tudással, aminővel nálunk ma oltárfaragóink átlaga érvényesül, az oltárképfestő csak oly silány mázolászt produkálhat, aminőt a legkultúrátlanabb falu népe sem fogadna be templomába, pláne mikor jóval olcsóbb áron a pallérozatlan ízlésnek ugyancsak megfelelő olajnyomatokra tehet szert.

Azt a szerepet, amelyet a fejletlen izlésűek művészeti szükségleteinek kielégítésében az olajnyomat tölt be, templomaink fából faragott fölszerelésének tekintetében, különösen oltárok szállításánál a müncheni, tiroli és egyéb ausztriai oltárgyárak ragadták magukhoz Magyarországon. Részletező statisztikával erről az importról nem rendelkezünk, de bizonyos, hogy több millióra rúg az az összeg, amelyet évenként Magyarországból megrendelt tiroli és egyéb külföldi fafaragványokért fizetünk. A külföldi gyárak exportáló készsége oly nagy, hogy szinte alig néhány hét alatt s egy levelezőlapon való megrendelésre is mérték szerint szállítanak oltárt, szószéket, stallumokat, kálváriákat, kereszt-kutakat s mindenféle tárgyú szobrokat és domborműveket, minden korok stílusában, bárkinek az iskolás izlése szerint. Bámulatra méltó az a technikai fölszerelés, amellyel ezek a külföldi fafaragótelepek a legbonyolultabb föladatokkal is alig pár nap alatt végeznek, még inkább kereskedői élelmességük, amellyel Európa nem egy országát, sőt a tengerentúli világrészeket is adófizetőik közé hajtják. Művészi szemmel nézve ezek a tucatjával készülő színezett fafaragványok vajmi unalmasak és értéktelenek. A kevésbé iskolázott izlést azonban konvencionális bájjukkal és technikai készségükkel annál inkább megvesztegetik. S mi tagadás benne, ha mint pusztán ipari munkákat tekintjük ezeket a külföldi oltárokat, formai korrektségükkel, gondos kivitelükkel legtöbb fafaragómesterünk alkotásait fölülmúlják. Ez a körülmény nehezíti meg a magyarországi hasonló műipari telepek érvényesülését és boldogulását. Technikai fejlesztésükről az állam jóvoltából, különösen nagyszabású fafaragótelepeinken, már nem egyszer történt gondoskodás. Nem egy népes műhelyünk van, mely az állam istápolása révén nem kevésbé tökéletes technikai fölszereléssel rendelkezik, mint akármelyik exportra dolgozó tiroli vagy müncheni fafaragótelep. Az ipari fejlesztéssel kapcsolatban azonban a művészi irányítással nálunk eddigelé még alig törődtek a hivatalos körök. S ismerek állami gépekkel dúsan dotált magyarországi fafaragótelepet, ahol a szobrok és domborművek mintáit tiroli képfaragók képes árjegyzékeiből meritik. Hogy az ilyen munka még a külföldi gyárak tucat-alkotásainak is mögötte áll, azt fölösleges bizonyítani.

Ma már ugyan van egyházművészeti központunk, amely szívesen szolgál irányítással azoknak, akik nem elsősorban gótikus, de minden izében művészi fafaragványokkal s magyarországi mesterek közreműködésével óhajtják fölszerelni templomukat. Ez a központ mestereinknek is tud művészi mintákat szerezni, anélkül, hogy ezekkel egy-egy oltár vagy más fából faragott munka költségeit növelné. Ám minél artisztikusabb egy-egy vállalkozás, jó ideig annál nehezebb ezzel a tömegekre hatni. S a vis inertiae még ezután is Tirol és München oltárszállító vállalataihoz fogja vonzani fafaragványokat rendelő közönségünk túlnyomó részét, hacsak a mi egyre nagyobb számmal alakuló műhelyeinket nem tesszük képesekké arra, hogy a külföldiekkel a maguk emberségéből is fölvehessék a versenyt. Ennek útja már most is kielégítőnek mondható technikai fejlesztésük után nem lehet más, mint hathatós művészi irányításuk. Fafaragóink zömétől kellő irányítás híján művészi munkát alig várhatunk. Azt az óriási árkot, amely nálunk a művészetet az iparművészettől oly sokáig s szinte napjainkig elválasztotta, egyetlen ugrással nem gyűrhetjük le.

Az ország különböző vidékein egyre nagyobb számmal működő s többnyire ipari szakiskolákból kikerülő fafaragóink zömében van annyi technikai készség, hogy művészi minta után korrekt munkát is tudnak végezni. Amíg művészi rátermettségű és ennek megfelelő képzettségű mester soraikban nincsen, nem marad egyéb hátra, minthogy megfelelő mintákkal, még pedig nemcsak rajzokkal, de plasztikus mintákkal is lássuk el őket, aminthogy állami gondoskodás külföldön is ily módon virágoztatta föl az ottani fafaragótelepeket, amelyek azonban az export terén elért hallatlan sikereik hatása alatt csakhamar lélek híján működő gyáripari vállalatok lettek.

Az iparművészeti társulat lenne hivatott arra, hogy akár pályázatok, akár megbízások útján oltárokhoz és egyéb templomfölszerelési tárgyakhoz való tervekről gondoskodjék, amelyeket a mintalapokhoz hasonló füzetekben terjeszthetne fafaragóink körében. De mint

már feljebb említettem, a rajzolt tervek ide nem elegendők s nagyobb fafaragótelepeink ma már ízig-veéig művészszobrász nélkül, aki a fából kifaragandó alakokat megmíntázná, nem lehetnek meg. Ilyenre szert tenni azonban még kellő anyagi áldozatok esetén is sajátos művészeti viszonyaink közepette fafaragótelepeinknek vajmi nehéz. S ha az állam nem sajnálta az áldozatokat, hogy egyik-másik fafaragótelepünket modern technikai felszereléssel lássa el, bizvást apellálhatunk beavatkozására, amikor arról van szó, hogy fafaragásunk művészi irányban is fejlődjék. Annyival is inkább, mert gazdasági prosperálásának, a külföldivel való versenyképességének conditio sine qua non-ja a több művészet, amire művészi erők támogatása nélkül fafaragásunk ma még nem képes.

Esztendőről esztendőre csapatostul vonulnak ki fiatal művészeink állami ösztöndíjjal külföldre. Azt hiszem, művészetünk fejlődése aligha vallaná kárát, ha ezek egy részét a külföld helyett az ösztöndíjjal egy-egy fafaragótelepünk vagy akár más iparművészeti vállalatunk irányítására, rátermettségük esetén több esztendőre is rendelnék ki. Kisebb vidéki városainkban tengődő fafaragóinkat, művészeti iskoláink, jelesül az iparművészeti, láthatná el plasztikus mintákkal, amelyek fölhasználásuk után aztán akár műhelyről-műhelyre is vándorolhatnának. A föladatok, amelyekhez a külföldi gyárakkal szemben a mi fafaragó kis embereink jutnak, vajmi szűkkörűek. Egy-egy feszület, páduai Szent Antal, lourdesi Szűz Mária s még néhány szobortípus minden, amelyet szinte kivétel nélkül egyházi műkereskedők képes árjegyzékeiből puskáznak ki.

S mily ambícióval dolgoznának művészeti iskoláink növendékei az olyan munkán, amelyről előre tudják, hogy az élet számára készül, mint most, amikor túlnyomóan akadémikus értékű tanulmányokkal ütik agyon életük legszebb éveit. S mily hathatós eszköze lenne a jóizlés terjesztésének, ha a falucska templomának szobrai is művészi minták után készülnének s a tiroli faragványok stereotíp, konvencionális bája helyett, igaz érzések kifejezésével bilincselnék le a híveket.

Amióta az egyházi művészet a szobrászatban a fafaragást fölkarolta, a fafaragványokat, de kivált a szobrokat másként, mint színesen szinte el sem képzelhetjük. Régi ilyfajta emlékeken, nemcsak az évszázadok folyamán képződött patina teszi a színezést harmónikussá, de a régi mesterek stílusérzéke is, amely a színezéssel elsősorban a formák plasztikus hatását emelte ki. A modern tiroli faszobrok, színezésük részletező, de erőtlen voltával, szinte émelyítően édeskés hatást gyakorolnak ránk. A mi fafaragóink színezése darabosabb, de ebben nem annyira a helyes stílusérzék, mint inkább ügyefogyottságuk nyilvánul. A régi szárnyas oltárok mesterei többnyire szobrászok és festők voltak egy személyben vagy vérbeli festővel szövetkeztek, amikor egy-egy oltáron dolgoztak. Ami fafaragóinktól alig lehet kívánni, hogy szobrásztechnikájukhoz hasonló festői készségre is tegyenek szert. A színezés azonban még nem festés s kellő irányítás esetén, például időszakonként rendezett kurzusokon, ezen a téren is többre vihetnők, mint a tiroli ipartelepek, különösen ha az idevágó hazai emlékekből állítanánk össze a kurzusokon résztvevők számára hozzáférhető, kisebbfajta gyűjteményt.

Végül fafaragóink érdekében társadalmunk ama köreihez kellene fordulnunk, amelyeknek a templomok felszerelésének megrendelésénél befolyásuk van. De jóllehet sem a papság, sem a kegyurak jóakarátában nem kételkedünk, ilyen hazafias föl szólításoknak ma már nem igen van foganatjuk. Kizárólag mestereinken múlik, hogy a külföldiek versenyét visszaverve, közönségüket meghódítsák. Érvényesülésük útját a főtebbiekben igyekeztem vázlatosan kijelölni, s hiszem, hogy a művészi életünk irányítására hivatott tényezők érdeklődése esetén, ez az út célhoz vezet.

DIVALD KORNÉL.

